Района йĕркеленĕренпе – 65 çул

Çапла ĕçлеттĕмĕр ун чухне

Сăмахăм манăн районта почта çыхăнăвĕн ĕçĕ епле аталанса пыни пирки. Унччен эпĕ хамăн пурнăçа çак ĕçпе çыхăнтарасси пирки шутламан та. Анчах та калаçăва çакăнтан пуçласан тĕрĕсрех пулĕ тетĕп.

Район хаçачĕн района йĕркеленĕренпе 60 çул çитнине халалланă номерĕнче С.А. Афанасьевăн «Пур çĕнĕлĕхсене вăхăтра çул пама тăрăшаттăм» статйинче çапла асăнни пур: «Райĕçтăвком председателĕпе парти райкомĕн секретарĕсем те вăл çулсенче Муркашран Москакассине хĕлле лашасемпе тухатчĕç. Москакассинче вĕсен машини пĕр çын патĕнче тăратчĕ. Лашасене унта тăратса хăварса район хуçисем хулана машинăпа каятчĕç». Машина шăпах ĕнтĕ пирĕн патра пулнă та ĕнтĕ.

...Москакасси шкулĕнче завхозра ĕçлеттĕм. 1946 çулхи чӳк уйăхĕн 26-мĕшĕнче пĕр класра кантăк лартаттăм. Атте шкула пычĕ те мана районтан килнĕ çын кĕтнине пĕлтерчĕ. Пирĕн кил Москакассине Муркаш енчен пырса кĕрсен сулахай енче хĕрринчен тăваттăмĕшчĕ. Мана кĕтекенĕ Сĕнтĕрти çыхăну кантурĕн пуçлăхĕ Андрей Курдыков пулчĕ. «Райĕçтăвкомпа райком ĕçченĕсем санăн кандидатурăна ырланипе килтĕм. Эсĕ паянтан пуçласа районсем хушшинчи пысăк ылмаштару пункчĕн пуçлăхĕ пулатăн»,– терĕ вăл. Çав кунах Шупашкартан 7 район валли почта илсе килесси, вĕсене йĕркеллĕ шутласа йышăнса юлмалли пирки пĕлтерчĕ.

Ĕçĕ сахал мар. Чăваш Республикинчи 4 район (Сĕнтĕр, Муркаш, Советски, Етĕрне тата Мари Республикинчи 3 район (Еласы, Юрино, Козьмодемьянск) валли почта йышăнмалла. Тепĕр кунне çав районсенчен килекен почтăна йышăнса Шупашкара ăсатмалла. Çапла куллен ĕçлемелле, кану кунĕ çук. Муркаш, Советски, Етĕрне почтине Муркаша ăсатмалла, Сĕнтĕр, Юрино, Еласы, Козьмодемьянск почтине – Сĕнтĕре. Хуралçăпа пĕрле çӳрекене те хамах шыраса тупма хушрĕ.

Кăнтăр иртсен 3 сехет çитеспе манăн служба пуç-

ланчĕ. Хальхи Москакасси столовăйĕ вырăнĕнче таса уйчĕ. Çавăнта аттепе иккĕн пĕр «полуторка» тата икĕ «пикап» машинăсем çинчен почта йышăнса юлса çунашкасемпе турттарса килти кĕлете вырнаçтартăмăр. Тул çутăличчен хунар çутипе пĕтĕм почтăна сортласа пайласа пĕтертĕмĕр.

Эпир аттепе кĕлетрен ĕç вĕçлесе тухнă çĕре А.М. Курдыков Сĕнтĕртен çуранах çитрĕ те пуçланчĕ вара экстреннăй вĕрентӳ пекки. Хурала аттене вырнаçтарчĕ. Пĕрле çӳрекен пулма Кукушкина йышăнтăмăр. Тепĕр темиçе кунтан телефон вырнаçтарчĕç. Çакна вара чăннипех сенсаци темелле – Москакасси ялĕнче пĕрремĕш телефон.

Штатра виççĕн пулса тăтăмăр. Пирĕн кил те учрежденин вырăнĕнче. Тепĕр май каласан, пĕчĕк вокзал теме те пулать. Мĕншĕн тесен Сĕнтĕре, Муркаша нимĕнле машина та çӳреме çулсем пулман. Çавна май икĕ районти учреждениесен пуçлăхĕсене лашасемпе турттаркансем пирĕн пата çитереççĕччĕ те Шупашкара кайса киличчен кĕтеççĕччĕ е тепĕр кунне илме килеççĕччĕ. Хăш чухне 5–6 лашаран та иртетчĕ. Çыннисем вара пӳртре. Вăл вăхăтра Шупашкар çулĕ те çăва тухиччен вĕçĕмех уçă пулман.

Муркашри çыхăну кантурĕн пуçлăхĕ П.К. Синичкин, фельдъегерĕ Р.П. Яриков, Сĕнтĕрĕн пуçлăхĕ А.М. Курдыков, фельдъегерĕ К.И. Иванов пулнă. Халĕ çук ĕнтĕ вĕсем.

Çакăн пек те пулатчĕ. Акă почта машинине кĕтетпĕр. Каç та пулса килет. Машина çул çинче чарăнса ларнă та пĕр-пĕр лесник çуртĕнчен шăнкăравлаççĕ. Икĕ-виçĕ лавпа хирĕç каяттăмăр. Çанталăкне пăхса тăман. Калайкассине, Шомик çул юппине, Хыркассине çити те кайни пĕрре кăна пулман. Шупашкартан килекен почтăна вара яланах йышăнса юлнă. Йышăнса юлманни тĕрĕссипе преступлениене танлашнă.

Апла-капла хĕл каçкаларăмăр. Хыççăн çуркунне çитет вĕт-ха. Районсене кайма çулсем хупăнчĕç. Ни çунапа, ни урапапа çула тухма май çук. Шупашкар çулĕ уçăлчĕ ĕнтĕ, почта машини шăкăртатсах Москакассине çитет. Пирĕн вара мĕн тумалла-ха? Эпĕ Муркаш, Советски, Етĕрне почтисемшĕн пăшăрхансах каймасттăм-ха. Вĕсене П.К. Синичкин тивĕçтерет. Манăн 4 район почтине Сĕнтĕре ăсатмалла вĕт-ха. Ку вăхăтри транспорт – хулпуççи урлă кутамкка çак та ут.

А.М. Курдыков шăнкăравларĕ те каларĕ: «Райкомăн иккĕмĕш секретарĕпе çыхăн. Вăл пулăшма кирлĕ»,– терĕ. Çыхăнтăм Вороновпа. Вырăнти лару-тăрупа паллаштарнă хыççăн çакăн пек пĕтĕмлетӳ турĕ: «Халĕ кашни ял-колхозран хăшĕ çывăхрах, çав ертӳçĕсем патне райком ячĕпе телефонограмма ярса паратăн. Тексчĕ çапла: «Райком просит выделить сколько-то человек на токое-то число в распоряжение Л.Н. Кожелеева». Сана ырана миçе çын кирлĕ, малтанхи кун каçхинех кайса пар телефонограммине. Вăхăтран-вăхăта çапах та лару-тăрупа паллаштар».

Çуркунне çитсен, çулсем уçăлсан, почта машини Етĕрнене çитиех каятчĕ. Муркашпа Сĕнтĕре кĕмен. Çармăссен почти те çулла пулман. Сĕнтĕре те, Муркаша та пĕрер лаша анчах çӳренĕ. Муркаша тăтăшах ӳркенме пĕлмен Серафим Ораин çӳретчĕ.

Хĕллехи вăхăтра 7 район почтипе ĕçлесси 1950 çулччченех тăсăлчĕ. Çак вăхăтра Москакассинче почтăн çĕнĕ çуртне туса лартма пĕтĕмпех хатĕрлесе çитертĕмĕр. Çавна валли 10 сотка çĕр паманнипе ĕç чарăнса ларчĕ. Çыхăну управленийĕн пуçлăхĕ М.Д. Димитриев сĕннипе тата хушусем панипе ку ыйтупа манăн Мускавра çыхăну министрĕ В.Д. Псурцев патĕнче те пулма тиврĕ. Ыйтăва ăнăçлă татса пачĕ, çурт тума çĕрне те, управлени валли пĕр ГАЗ-51 автомашина та уйăрса пачĕ.

Çапла вара çĕнĕ автомашина хăйĕн ĕçне Москакассинче çĕнĕ çыхăну уйрăмĕ тума никĕс валли Етĕрнерен кирпĕч турттарнинчен пуçларĕ. Çуртне йывăççăн турăмăр. Водительте Сурлатринчи Игнатий Иванович ĕçлетчĕ. Ерипен çыхăну уйрăмĕн çуртне çĕклеме пултартăмăр.

Çыхăну ĕçĕнче эпĕ пĕтĕмпе 20 çул вăй хутăм. Вăл шутран 6 çул – хам çуралнă кил-çуртра.

Л. КОЖЕЛЕЕВ.
Чамăш ялĕ.

Сăн ӳкерчĕке 1960 çулта тунă.

Конкурс

Республикăра – иккĕмĕш

Шкул çулне çитмен ачасен пултарулăхĕпе тĕпчев ăсталăхне аталантарас тĕллевпе 2008 çулхи декабрь уйăхĕнчен тытăнса 2009 çулхи март уйăхĕччен Пĕтĕм Раççейри тĕпчев ĕçĕсен «Эпĕ – тĕпчевçĕ» 5-мĕш конкурсĕн регионти тапхăрĕ иртрĕ. Ку конкурса «Путене» ача садне çӳрекен аслă çулхи ушкăн ачисем те активлă хутшăнчĕç.

Конкурсăн пĕрремĕш тапхăрĕ муниципаллă шайра иртрĕ. Унта «Путене» ача сачĕн воспитанникĕсем 1-мĕш вырăн йышăнчĕç. Тĕпчев ĕçĕн теми «Эпĕ тĕпчесе пĕлетĕп» пулчĕ. Конкурсра Елизавета Порфирьева, Олеся Павлова, Егор Музыков хăйсене лайăх енчен кăтартса пачĕç.

Пĕрремĕш тур итогĕсемпе пирĕн воспитанниксем заочно майпа суйласа илмелли конкурсăн иккĕмĕш тапхăрне хутшăнма тивĕç пулчĕç. Çавна валли вĕсене презентацие чĕнчĕç. Вăл мартăн 28-мĕшĕнче Шупашкар хулинче 5-мĕш номерлĕ гимназире иртрĕ. Конкурса хутшăнма ачасене Т.Д. Толстова, Н.А. Порфирьева воспитательсем хатĕрлерĕç.

Проекта хутшăннă май ачасем хăйсем туса ирттернĕ сăнав ĕçĕсем пирки каласа пачĕç. Пĕтĕмĕшле вара 2-мĕш вырăн йышăнма пултарчĕç. Конкурса хутшăннă кашни участник медальсемпе дипломсене тивĕçрĕ.

Н. ПОРФИРЬЕВА,
Т. ТОЛСТОВА,
«Путене» ача сачĕн воспитателĕсем.

Сăн ӳкерчĕкре: акă вĕсем – пирĕн çĕнтерӳçĕсем.

Совет Çарĕсене Афганистанран кăларнăранпа – 20 çул

Тимлĕх уйăрасчĕ

Çапла калас килет манăн Демократиллĕ Афганистан Республикинчен интернационалла тивĕçсене пурнăçласа тăван киле таврăннă салтаксемпе сержантсем пирки. Вĕсем хушшинче йывăр суранланса инвалида тухнисем те çук мар. Хăшĕсем çак 20 çул хушшинче пирĕнтен ĕмĕрлĕхех уйрăлса кайрĕç.

Нумай кирлĕ-и çак паттăр салтаксене? Тимлĕх, ăшă сăмах, уявсемпе тĕл пулусем йĕркелесе вĕсене чĕнни. Кашни ăшă сăмах вара вĕсен ыратакан чĕрисене çемçетет, пурнăçпа тан утма хистет. Хăш чухне вара кăштах пулăшни те ытлашши пулас çук.

– Тимлĕх уйăрасчĕ салтак-интернационалистсене, вĕсем ăна тивĕç,– тет Муркаш тата Элĕк районĕсен çар комиссарĕ Александр Геннадьевич Прокопьев.

Вĕсене пулăшас тесе çар комиссарĕ тĕрлĕ предприятисемпе организацисен пуçлăхĕсемпе çыхăну тытать, салтак-афганецсене тимлĕх уйăрма ыйтать. Анчах та пур чухне те çакă пулса пымасть.

Пирĕн районти салтак-афганецсен канашĕн председательне В.Е. Киршева та çăмăл мар. Вăл та вăй çитнĕ таран афганецсене пулăшма тăрăшать. Тĕрлĕ шайри влаç органĕсемпе çыхăну тытать.

Ĕнерхи салтак-интернационалистсем районăн экономикине çĕклеме те хутшăнаççĕ. Вĕсем – пирĕн тĕрек. Çар тивĕçĕсене пурнăçласа Афган çĕрĕн хаяр вут-çулăмĕ витĕр тухнă вĕсем, пур йывăрлăха чăтса ирттернĕ. Чылайăшĕн Афгана аса илсен куççулĕ юхса анать. Хĕрӳ çапăçусене аса илсе каласа пама йывăр вĕсене. Тӳрех тус-юлташĕсене аса илеççĕ.

Анчах нумайăшне хăйсем çине тимлĕх сахал уйăрни пăшăрхантарать. Чĕнесчĕ вĕсене тĕл пулусене, хăш чухне сĕтел хушшине те. Чăтнă, чăтаççĕ те. Турă сывлăх паттăр сире, паттăр салтак-интернационалистсем. Эпир вара яланах сирĕнпе пĕрле.

Б. ШУРНОВ,
запасри гварди аслă лейтенант.

Шкулсенчен хыпарлаççĕ

Ĕмĕрĕпех ачасене вĕрентнĕ

Эпĕ Çеçмер ялĕнче пурăнатăп. Вĕренме Шатракасси шкулне çӳретĕп. Шкулта «Вĕсем пирĕн шкулта ĕçленĕ» стенд пур. Çав стендри сăнсене тимлесе пăхсан Анаткас ялĕнче пурăнакан Вера Сергеевна кинемее палласа илтĕм. Манăн кукамăйпа кӳршĕллĕ пурăннăран эпĕ ăна е пахчара, е урамра вĕçĕмех курма хăнăхнă. Шкулти тĕл пулусене те пырса çӳрет. Хăйĕн пурнăçĕ çинчен интереслĕ каласа парать вăл.

Вăл 1923 çулхи августăн 21-мĕшĕнче ун чухнехи Шашкар ял Советĕнчи Хыркасси ялĕнче çуралнă. Ун чухне вăхăчĕ çăмăлах пулман. Апла пулин те май çитнĕ таран вĕренме тăрăшнă.

10 класс вĕренсе пĕтерсе алла аттестат илсен 1940 çулта шăллĕпе Игнатийпе иккĕшĕ те Шупашкара кайса пединститута вĕренме кĕме заявлени панă. Шăллĕ – физикăпа математика факультетне, Вера Сергеевна – чăваш чĕлхин факультетне. Истори факультетĕнче вĕренекенсем çитменрен декан сĕннипе хĕр ача ку факультета вĕренме куçнă.

2-3 уйăх вĕренсен вĕреннĕшĕн укçа тӳлемелле туса хунă. Анчах та колхозник ачин укçа ăçтан тупмалла-ха? Çапла вара вăл 2 çул вĕренмелли учительсен институтне вĕренме куçнă.

Вĕреннĕ çĕртенех траншейăсемпе окопсем чавма çӳренине халĕ те астăвать ватă çын. Урасенче çăпата кăна, çинĕ-çимен 40 градуслă сивĕре те ĕçлеме тивнĕ.

Вĕренсе пĕтерсен ăна направленипе Сĕнтĕр районĕнчи Шатракасси шкулне ĕçлеме янă. Çапла вара 1942 çулхи августăн 16-мĕшĕнче шкулта ĕçлеме тытăннă.

Учительсем çитмен пирки историсĕр пуçне нимĕç чĕлхине те вĕрентме тивнĕ. Хăй те вĕреннĕ, ачасене те вĕрентнĕ. 1942–1947, 1949–1954 çулсенче завуч пулнă. Физкультурăна та вĕрентнĕ. Шкул команди районти ăмăртусенче йĕлтĕрпе чупассипе е çуллахи спартакиадăсенче яланах малти вырăнсене йышăннă.

Çапла вара Шатракасси шкулĕнче 38 çул тимленĕ. 28 çула çитиччен комсомолта вăй хунă. Çав хушăра ял Совечĕн депутатне те суйланă ăна, хĕрарăмсен канашне те ертсе пынă.

1947 çулта Василий Павлович Замковпа (çак шкултах вырăс чĕлхине вĕрентнĕ) çемье çавăрнă. Мăшăрĕпе 3 ывăлпа 1 хĕр пăхса ӳстернĕ. Пĕр ывăлĕ – тухтăр, тепри – водитель, виççĕмĕшĕ – ял хуçалăх институтне пĕтернĕ, хĕрĕ вара – учитель, ашшĕ-амăшĕн çулне суйласа илнĕ.

Ырлăх-сывлăх сунаççĕ 86 çулхи ĕç ветеранне хăйĕн вĕренекенĕсем, ял-йыш.

Анастасия ВИШНЕВА,
Шатракасси шкулĕнче 9-мĕш класра вĕренекен.

Çут çанталăка юратакансем

Пултарулăхпа палăрчĕç

Пирĕн шкулти çут çанталăка юратакан ачасене «Надежда» экологи клубĕ пĕрлештерсе тăрать. Ăна шкул ертӳçи В.В. Дашков ертсе пырать. Клубăн тĕллевĕ – ачасене мĕн пĕчĕкрен çут çанталăка юратма, упрама, хисеплеме хăнăхтарасси. Çавна май тĕрлĕ сăнавсем, тĕпчевсем тăтăшах ирттеретпĕр. Клуб членĕсем районта тата республикăра иртекен экологи конкурсĕсенче пĕрре кăна мар çĕнтерӳçĕсем пулса тăнă.

Нарăс уйăхĕн 24-мĕшĕнче çут çанталăка юратакансем хушшинче экологи юмахĕсен конкурсĕ иртрĕ. Кашниех пире хамăрăн тавралăх илемне мĕнле майпа упраса хăварма май пурри пирки каласа, выляса кăтартрĕ. Эпир те вырăс халăх юмахĕ тăрăх хатĕрленĕ инсценировкăпа сцена çине тухрăмăр. Ак савăнăç! Эпир пĕрремĕш вырăна тивĕçрĕмĕр.

Пуш уйăхĕн 14-мĕшĕнче вара эпир Шупашкара çул тытрăмăр. Тĕп хуламăра районсенче çак конкурсра мала тухнисем пухăнчĕç. Эпир, паллах, питĕ хумхантăмăр. Анчах Д.П. Хлашева, А.И. Кудряшова вĕрентекенсем тата пирĕн шкулти «Надежда» экологи клубĕн ертӳçи В.В. Дашков юнашар пулни пирĕнте хăюлăх хушрĕ темелле. Эпир иккĕмĕш вырăн йышăнма пултартăмăр.

Пирĕн шкулта чăннипех пултарулă вĕрентекенсем ĕçлеççĕ. Çавăнпа шкулти пурнăç интереслĕ те пуян. Тен çавăнпах пулĕ уроксем хыççăн та ачасем килĕсене васкамаççĕ.

К. ДАШКОВА,
Э. КОЗЛОВА,
В. ШИШКИНА,
Сыпай шкулĕнче 5-мĕш класра вĕренекенсем.

Сăн ӳкерчĕкре: конкурс вăхăтĕнче.